

GUIA DOCENT

POBLES PREROMANS I ROMANITZACIÓ

Coordinació: PRATS FERRANDO, GEORGINA

Any acadèmic 2023-24

Informació general de l'assignatura

Denominació	POBLES PREROMANS I ROMANITZACIÓ			
Codi	100090			
Semestre d'impartició	1R Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Grau en Història	3	OPTATIVA	Presencial
Nombre de crèdits assignatura (ECTS)	6			
Tipus d'activitat, crèdits i grups	Tipus d'activitat	PRAULA		TEORIA
	Nombre de crèdits	3		3
	Nombre de grups	1		1
Coordinació	PRATS FERRANDO, GEORGINA			
Departament/s	GEOGRAFIA, HISTÒRIA I HISTÒRIA DE L'ART			
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	60 hores lectives presencials (incloses les sortides de camp) 90 hores de treball autònom de l'alumne			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	Català			
Distribució de crèdits	6 crèdits (3 cr. teòrics i 3 cr. pràctics)			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
PRATS FERRANDO, GEORGINA	georgina.prats@udl.cat	6	

Informació complementària de l'assignatura

La finalitat de l'assignatura consisteix a conèixer el mapa cultural de la segona edat del ferro a Catalunya i la península ibèrica, i la integració posterior de les seves societats al sistema territorial, administratiu, polític i econòmic romà.

D'una banda, es tracta de comprendre els factors endògens i exògens que van estimular la configuració d'aquestes primeres cultures peninsulars derivades de les societats del final de l'edat del bronze i el primer ferro. D'altra banda, es planteja conèixer el procés de transformació que van experimentar aquestes societats, les quals van passar a incorporar-se a l'àmbit cronològic de la història, van adoptar un sistema d'escriptura propi i van ser objecte d'esment directe en les fonts escrites gregues i romanes de temàtica política, geogràfica i etnogràfica.

Per últim, es pretén oferir una visió general de la nova construcció urbana, administrativa, política i econòmica derivada de la incorporació d'aquest territori a l'òrbita de Roma, i alhora estudiar-ne l'empremta a Catalunya.

Objectius acadèmics de l'assignatura

O.1.- Conèixer el territori on es van desenvolupar les principals cultures de la segona edat del ferro a Catalunya i la península ibèrica. Anàlisi de substrats i influències exteriors.

O.2.- Entendre el context i les circumstàncies en què es va iniciar el procés de romanització.

O.3.- Analitzar els fenòmens de resistència, assimilació, reinterpretació i substitució que es van desencadenar durant el període de romanització en el territori estudiat.

O.4.- Examinar les formes constructives i d'urbanisme de les cultures preromanes i la seva transformació entre la fi del segle III aC i August tenint en compte el context econòmic, polític i administratiu.

O.5.- Conèixer la geografia ibèrica de Catalunya i els seus centres principals. Anàlisi de l'arqueologia ilergeta a partir de les fonts escrites, els jaciments arqueològics i les col·leccions museístiques.

O.6.- Analitzar l'evolució de l'estructura territorial de l'àrea estudiada al llarg del procés de conquesta i romanització.

O.7.- Comprendre, a partir de l'evidència epigràfica, el procés paral·lel de transformació lingüística que es va produir en les comunitats indígenes per contacte i assimilació de la llengua llatina.

O.8.- Conèixer la situació del territori a l'inici de l'Imperi pel que fa a divisió provincial, divisió conventual, nuclis urbans, xarxa viària i focus d'activitat econòmica.

O.9.- Estudiar els centres urbans més destacats o coneguts de l'arqueologia romana a Catalunya que daten del final de l'època tardorepublicana i l'inici de l'alt Imperi: *Tarraco*, *Emporiae*, *Ilerda*, *Iesso*, *Iluro*, *Barcino* i *Baetulo*.

Competències

Competències de la matèria

CB2. Que l'estudiantat sàpiga aplicar els seus coneixements a la seva feina o vocació d'una manera professional i posseeixi les competències que s'acostumen a demostrar per mitjà de l'elaboració i defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.

CB3. Capacitat per reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judici que incloguin una reflexió sobre temes clau d'índole social, científica o ètica.

CT1. Adquirir una comprensió i una expressió oral adequades del català i el castellà.

Competències específiques

- Conèixer la història, cultura i arqueologia de l'àrea estudiada en la franja temporal referida especialment a la segona meitat del primer mil·lenni abans de la nostra era.
- Familiaritzar-se amb els enfocaments diacrònic i sincrònic per a la comprensió de les cultures analitzades i les seves transformacions.
- Entendre i confrontar les cronologies històriques amb les derivades de la recerca arqueològica en el territori considerat tenint en compte la seva contextualització cultural, política, social i econòmica.
- Adquirir una base de coneixements en aspectes museogràfics, de conservació i difusió de jaciments i col·leccions arqueològiques.
- Saber elaborar estratègies per analitzar els processos històrics de canvi i continuïtat a partir de l'estudi de les fonts i l'aplicació de les tècniques estudiades.
- Adquirir destresa en la cerca, selecció, contrast i anàlisi de la informació. Familiaritzar-se amb els conceptes i la terminologia. Conèixer els principals focus de recerca de l'actualitat en aquest camp.
- Saber analitzar les fonts, extraure resultats significatius, interpretar, sintetitzar i comunicar amb correcció, coherència i sentit crític el coneixement adquirit.

Continguts fonamentals de l'assignatura

Tema 1. Fonts històriques referides a la península Ibèrica.

Tema 2. El bronze final i la primera edat del ferro a la Península.

Tema 3. La presència fenícia i grega a Occident.

Tema 4. Tartessos i l'orientalitzant.

Tema 5. La Cultura Ibèrica: Gènesi, evolució, caracterització i desenvolupament en les diferents àrees.

Tema 6. El centre i occident peninsular: Meseta nord (celtibers). Meseta occidental i meridional (lusitans, vetons, vacceus, carpetants).

Tema 7. Nord peninsular: la cultura castrenya (galaics, asturs, càntabres). Els vascons.

Tema 8. Inicis de la presència romana a la península Ibèrica: La lluita de Cartago i Roma pel domini de la Península. Arqueologia de la segona Guerra Púnica.

Tema 9. El significat de la romanització. La resistència indígena. El procés d'integració.

Tema 10. La provincialització durant la República: Organització administrativa del territori. Explotació dels recursos. Difusió de la ciutat. L'emigració, colonització i municipalització. La nova estructura social.

Visites a Empúries, Ullastret, Masies de Sant Miquel, Tarragona i Museu de Lleida (Exposició "*Romans a Ponent. Ilerda, Iesso, Aeso*").

II Jornades d'Arqueologia i Paleontologia de Ponent a Guissona

Eixos metodològics de l'assignatura

Activitat	CODIFICACIÓ / descripció / tipologia TPD	O*	G*	HP*	HNP*
Classe magistral (M)	M. Vegeu el temari	O1-O9	T	38	
Seminaris (S)	S1. Anàlisi i discussió d'articles S2. Presentació de treballs	O1 O2 O5 O6		4 3	10 6

Pràctiques (P)	P1. Sortida relacionada amb la primera part de l'assignatura (el Molí de l'Espígol a Tornabous o les Masies de Sant Miquel al Penedès) P2. Sortida relacionada amb la primera i la segona part de l'assignatura (Empúries i Ullastret) P3. Sortida relacionada amb la segona part de l'assignatura (Tarragona romana i Museu de Lleida)	O4 O6 O7 O8 O9	P1 P2 P3	4 5 4	
Treballs (T)	T1. Treball individual sobre un tema relacionat amb l'assignatura	O3 O4	Ind.		34
Tutories (Tut)	Seguiment dels treballs individuals			2	
Altres (AA)					
Avaluació (Av)	Vegeu la taula mecanismes d'avaluació				40
TOTAL				60	90

O: objectiu. T: grup de teoria. PA: grup de pràctiques a l'aula. PC: grup de pràctiques de camp. HP: hores presencials de l'alumne. HNP: hores no presencials de l'alumne.

Pla de desenvolupament de l'assignatura

- D'entrada, la docència s'impartirà en format presencial a l'aula.
- Les classes tindran lloc en l'aula (2.27) i horaris (11-13h) que estableixi la guia acadèmica de la Facultat de Lletres.
- Les classes tindran una durada d'una hora i mitja, malgrat que en alguns casos puguin allargar-se a les dues hores, segons les pràctiques a realitzar i el contingut donat.
- Les sortides de camp s'efectuaran els dimecres pel matí en dies prèviament concertats amb l'alumnat.
- El curs emprarà el Campus Virtual com a eina de comunicació entre les professors i l'estudiant.
- Per concretar visites/tutories, escriure'm a georgina.prats@udl.cat.

Sistema d'avaluació

Mecanismes d'avaluació	codificació / descripció-criteris / tipologia TPD	observacions	O*	Activitat	%*
Assistència i participació (As)	As: assistència i participació a classe i tutories		O1 – O9	M	5
Taller d'avaluació (TA)	TA: Prova escrita				40
Informe (In) / Treballs (T)	T.1: treball individual	memòria escrita	O3, O4	T1, T2, T3, T4	40
Altres (A)	A1: Presentació oral del treball A2: Assistència a sortides de camp		O2 O3, O6, O7, O8, O9	S1 P1, P2, P3	5 10
TOTAL					100

O: Objectiu. %: percentatge en la nota final.

Descobrir-se plagi o còpia tindrà greus conseqüències i sempre repercutirà en la nota. De bon principi, els exercicis implicats rebran un 0 de nota. A més, el frau acadèmic (còpia o plagi en treballs o còpia espontània durant l'examen), comporta l'aplicació de la Normativa de l'Avaluació i la qualificació de la docència en els graus i màsters de la UdL, la qual cosa vol dir que s'informarà al coordinador i a la cap d'estudis per obrir expedient a l'estudiant; i que el seu cas es valorarà en la comissió d'estudis, podent arribar les sancions aplicables (i depenent de la gravetat de la falta), a la pèrdua del dret a ser avaluat de l'assignatura, la pèrdua de la matrícula d'un semestre o un curs o l'expulsió del grau fins a tres anys.

L'alumnat que combini els estudis amb una feina a temps complet o a temps parcial els horaris de la qual coincideixin amb els de les classes, o que per necessitats de conciliació familiar no pugui assistir a classe, té dret a demanar avaluació alternativa en un termini de 5 dies des del començament del semestre. Per a més informació, envieu un correu electrònic a academic@lletres.udl.cat o adreceu-vos a la Secretaria de la Facultat de Lletres. Passats els primers cinc dies de classe sense avisar de voler fer l'avaluació alternativa, l'única opció serà la d'avaluació continua ja presentada en aquesta secció.

Bibliografia i recursos d'informació

Pobles preromans

- Almagro Gorbea, M. (ed.) (2014): *Protohistoria de la Península Ibérica: del Neolítico a la Romanización*. Burgos: Universidad de Burgos, Fundación Atapuerca.
- Alonso, N.; Bernal J.; Castellano, A.; González, S.; Junyent, E.; López, J. B.; Martínez, J.; Mazuque, J.; Nieto, A.; Oliva, J.A.; Piquès, G.; Prats, G.; Vila, S. (2018): "La fortaleza dels Vilars (Arbeca, les Garrigues): Noves aportacions sobre la primera edat del ferro i l'època ibèrica (2010-2015)". A: *Primeres Jornades d'Arqueologia i Paleontologia de Ponent* (Balaguer - Lleida, 17-18 d'abril de 2015), Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Lleida: 88-98.
- Alvar Ezquerro, J. (dir.) (2008): *Entre fenicios y visigodos. La historia antigua de la Península Ibérica*. Madrid: La Esfera de los Libros.
- Aranegui, C. (coord.) (1998): *Los Iberos, Príncipes de Occidente. Estructuras de poder en la sociedad ibérica*. Actas del Congreso Internacional. Barcelona: Fundació La Caixa.
- Aubet, M.E. (1994): *Tiro y las colonias fenicias de Occidente*. Barcelona: Ed. Crítica (edició ampliada).
- A.V. (2005): *XIII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà, Món Ibèric als Països Catalans*, Homenatge a Josep Barberà i Farràs, Puigcerdà: Institut d'Estudis Ceretans.
- Belarte, M.C.; Sanmartí, J. (ed.) (2006): *De les comunitats locals als estats arcaics: la formació de les societats complexes a la costa del Mediterrani occidental*. Barcelona: Arqueomediterrània, 9, Universitat de Barcelona.
- Bravo Castañeda, G. (2011): *Nueva historia de la España antigua. Una revisión crítica*. Madrid: Alianza.
- Gómez Espelósín, F.J. (ed.) (2007): *Geografía de Iberia*. Estrabón. Madrid: Alianza.
- Gómez Espelósín, F.J. (2011): *Iberia e Hispania. Recursos para el estudio de la historia de la España antigua*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá de Henares.
- Gómez Espelósín, F.J.; Pérez Largacha, A.; Vallejo Givés, M. (1995): *La imagen de España en la Antigüedad clásica*. Madrid: Gredos.
- García Rubert, D.; Moreno, I.; Gracia, F. (coord.) (2008): *Contactes, indígenes i fenicis a la Mediterrània occidental entre els segles VIII i VI a.n.e.* Simposi d'Arqueologia, Alcanar 2006.
- Gracia Alonso, F. (coord.) (2008): *De Iberia a Hispania*. Barcelona: Ariel.
- Junyent, Emili; López Joan B. (2016): *La Fortalesa dels Vilars d'Arbeca. Terra, aigua i poder en el món iber*. Lleida: Museu de Lleida Diocesà i Comarcal.
- Junyent, Emili; Moya, Andreu (2011): "Els fossats de la fortaleza dels Vilars d'Arbeca (Catalunya, Espanya)". *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 21: 93-120.
- Junyent, Emili; Pérez, Arturo (2003): *Història de Lleida*. Volum 1. Lleida: Pagès editors.
- López Castro, J.L. (1995): *Hispania Poena: los fenicios en la Hispania romana*. Barcelona: Ed. Crítica.
- Plácido Suárez, D. (2009): *Hispania antigua*. Historia de España, 1. Madrid: Crítica.
- Ruiz, A.; Molinos, M. (1993): *Los Iberos. Análisis arqueológico de un proceso histórico*. Barcelona: Ed. Crítica.
- Salinas De Frías, M. (2006): *Los pueblos prerromanos de la Península Ibérica*. Madrid: Akal.
- Sánchez Moreno, E. (coord.) (2007-2008): *Protohistoria y Antigüedad de la Península Ibérica*. Vol. I: Las fuentes y la Iberia colonial. Vol. II: La Iberia prerromana y la Romanidad. Historia de España, Madrid: Sílex Ediciones.
- Sanmartí, J.; Santacana, J. (2005): *Els Ibers del Nord*. Barcelona: Rafael Dalmau Editorial.
- Untermann, Jürgen: *Monumenta Linguarum Hispanicarum*. Volums: I (1975), II (1980), III (1990), IV (1997). Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag.

Romanització

- Abad Casal, L. (2003): *De Iberia in Hispaniam. La adaptació de las sociedades ibéricas a los modelos romanos*. Alicante: Universitat d'Alacant.
- Andreu Pintado, J.; Cabrero Piquero, J.; Rodà De Llanza, I. (ed.) (2009): *Hispaniæ. Las provincias hispanas en el mundo romano*. Tarragona. UNED-ICAC: www.recercat.cat/bitstream/handle/2072/231070/53.22_hispaniae.pdf?sequence=1
- Arce, J.; Ensoli, S. (1997): *Hispania romana. De tierra de conquista a provincia del Imperio*. Catàleg de l'exposició. Roma.
- A.V. (1998): *Hispania, el legado de Roma*. Zaragoza: Ayunt. de Zaragoza, Minist. Cultura i Ibercaja.
- Barceló Batiste, P.; Ferrer Maestro, J.J. (2007): *Historia de la Hispania romana*. Madrid: Alianza).
- Beltrán Fortes, J.; Rodríguez Gutiérrez, O. (coord.) (2012): *Hispaniae urbes: Investigaciones arqueológicas en ciudades históricas*. Sevilla: Editorial Universidad de Sevilla - Secretariado de Publicaciones.
- Bravo Castañeda, Gonzalo (2001): *Hispania y el Imperio*. Madrid: Síntesis.
- Bravo Castañeda, Gonzalo (2007): *Hispania. La epopeya de los romanos en la Península*. Madrid: La Esfera de los Libros.
- Cabrera Bonet, Paloma; Sánchez Fernández, Carmen (ed.) (2000): *Los griegos en España*. Madrid: Ministerio de Educación y Cultura.
- Celestino Pérez, Sebastián; Jiménez Ávila, Javier (ed.) (2005): *El Periodo Orientalizante. Actas del III Simposio Internacional de Mérida Protohistoria del Mediterráneo Occidental*. 2 Vol. Mérida: Anejos de Archivo Español de Arqueología XXXV.
- Dupré, X. (ed.): (2004-2007): *Las capitales provinciales de Hispania*. Vol. 1: Córdoba (Colonia Patricia Corduba). Vol. 2: Colonia Augusta Emerita. Vol. 3: Colonia Urbs Triumphalis Tarraco. Vol. 4: Caesaraugusta. Roma: L'Erma" di Bretschneider.
- Keay, S. (1988): *Hispania romana*. Sabadell: AUSA, 1992 (1a edició en anglès: 1988).
- Le Roux, P. (2006): *Romanos de España. Ciudades y política en las provincias (siglo II a.C.-siglo III d.C.)*. (Bellaterra). Barcelona.
- Macias, Josep M.; Fiz, Ignasi; Piñol, Lluís; Miró, Maria Teresa; Guitart, Josep (2007): *Planimetria arqueològica de Tàrraco*. Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Col·lecció Documenta, 5.
- Mar, Ricardo; Ruiz de Arbuló, Joaquín; Vivó, David; Beltrán-Caballero, José Alejandro (2015): *Tarraco. Arquitectura de una capital provincial romana*. Volumen I: De la Tarragona ibérica a la construcción del templo de Augusto. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, Documents d'Arqueologia Clàssica, 5.
- Morillo Cerdán, A. (coord.) (2007): *El ejército romano en Hispania. Guía arqueológica*. León: Universidad de León.
- Noguera, J.; Ble, E.; Valdés, P. (2013): *La segona Guerra púnica en el nord-est d'Ibèria: una revisió necessària*. Barcelona: Societat Catalana d'Arqueologia:
https://www.academia.edu/5369756/La_Segona_Guerra_P%C3%BAnica_al_nordest_d_Iberia_una_revisi%C3%B3_necess%C3%A0ria
- Noguera Guillén, Jaume (2011): *La conquesta romana de Catalunya*. Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica:
http://www.recercat.cat/bitstream/handle/2072/231384/53.62_conquesta.pdf?sequence
- Orfila, M; Cau, M.A. (ed.) (2004): *Les ciutats romanes del Llevant peninsular i les illes Balears*. Barcelona: Pòrtic.
- Panosa, M. Isabel (2009): *De Kese a Tàrraco. La població de la Tarragona romanorepublicana, amb especial referència a l'epigrafia*. Tarragona: Arola Editors, Premi Tarragonès.
- Pera Isern, J.; Vidal Palomino, J. (ed.) (2016): *Fortificaciones y control del territorio en la Hispania republicana*. Saragossa: Libros Pòrtico.
- Richardson, J.S. (1998): *Hispania y los romanos*. Historia de España, II. Barcelona: Ed. Crítica.
- Rodríguez Gutiérrez, O. (2011): *Hispania Arqueológica. Panorama de la cultura material de las provincias hispanorromanas*. Sevilla: Universidad de Sevilla.
- Roldán Hervás, J.M. (dir.) (2006): *Diccionario Akal de la Antigüedad hispana*. Madrid: Akal.
- Roldán Hervás, J.M.; Santos Yanguas, J. (1999): *Hispania romana. Conquista, sociedad y cultura (s. III a.C.-IV d.C.)*. Historia de España. 2, Madrid: Espasa-Calpe.
- Roldán Hervás, José Manuel; Wulff Alonso, Fernando (2001): *Citerior y Ulterior: las provincias romanas de Hispania en la era republicana*. Madrid: Istmo.

Ruiz de Arbulo, Joaquín; Mar, Ricardo; Vivó, David; Beltrán-Caballero, José Alejandro; Gris, Ferran (2016): *Tarraco. Arquitectura de una capital provincial romana*. Volumen II: La ciudad imperial. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, Documents d'Arqueologia Clàssica, 6.

TABULA IMPERII ROMANI (T.I.R.): HISPANIA. Hojas J-29, J-30, K-29, K-30 y K/J-31. Madrid: CSIC, Ministerio de Cultura, Instituto Geográfico Nacional), 1991-2002.

Tarradell, Miquel (1978): *Les ciutats romanes als Països Catalans*. Barcelona: Reial Acadèmia de les Bones Lletres.